

GEZOND IN ...

STIMULERINGSPROGRAMMA GIDS
LOKALE AANPAK GEZONDHEIDSACHTERSTANDEN

DE LEEFPLEKMETER

Wat & Hoe

DE LEEFPLEKMETER

Wat & Hoe

Uitgave

Gezond in ...
Utrecht, maart 2019

Auteurs: Annelies Acda, Hanna van Bruggen
Redactie: Karin Egelmeer

Platform31
Postbus 30833, 2500 GV Den Haag
www.platform31.nl

Pharos
Arthur van Schendelstraat 620, 3511 MJ Utrecht
www.pharos.nl

Hoewel grote zorgvuldigheid is betracht bij het samenstellen van deze handleiding, aanvaarden Platform31, Pharos en de betrokkenen geen enkele aansprakelijkheid uit welke hoofde dan ook voor het gebruik van de in deze publicatie vermelde gegevens. Alles uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar worden gemaakt mits de bron wordt vermeld.

1 WAAROM DE LEEFPLEKMETER?

De inrichting van de leefomgeving heeft invloed op onze gezondheid. Zo kan het wonen in een buurt met bijvoorbeeld verouderde woningen, weinig groen, een slechte luchtkwaliteit of geluidsoverlast het risico op gezondheidsproblemen vergroten. Ook het ervaren van onveiligheid in de buurt kan dit risico vergroten. Anderzijds kan de inrichting van een leefomgeving ook een positieve bijdrage leveren aan de gezondheid van mensen. Hier kun je denken aan meer groen, veilige fietspaden en ontmoetingsplaatsen.

Gezond in... heeft de Nederlandse Leefplekmeter geïntroduceerd. Dit gespreksinstrument helpt om samen met inwoners de sterke en de zwakke punten van hun leefomgeving in kaart te brengen. Zij zijn de expert, en kennen hun omgeving het beste. De Leefplekmeter kent verschillende thema's. Deze thema's behandelen de omgeving, maar ook haar relatie met gezondheid en welzijn.

Het verzamelen van de sterke en zwakke punten van een omgeving kan waardevol zijn. Je kunt ze bijvoorbeeld gebruiken in het kader van de GIDS-aanpak of de Omgevingswet.

1.1 Leefplek en gezondheid

In Schotland is in 2016 de Place Standard uitgebracht. De term Place is in dit verband niet alleen de inrichting van een plek, maar verwijst ook naar de sociale, economische, culturele en historische aspecten van deze plek. De identiteit van de plek, de verbondenheid van mensen met de plek, de waarden, en de normen die er heersen spelen hierin een belangrijke rol. Vanuit deze gedachte werd in Schotland de Place Standard ontwikkeld – een instrument om 'place' te beoordelen. Omdat het Nederlandse woord 'plek' niet de volledige lading van het woord 'place' dekt, gebruiken wij het woord 'leefplek'. Zo werd de 'Place Standard' de 'Leefplekmeter'.

Hoe mensen een leefplek beleven, draagt bij aan hun welzijn en gezondheid. Daarom is het belangrijk om deze beleving in kaart te brengen. Omdat inwoners experts zijn als het gaat om hun leefplek, kun je dit het beste met hen doen. Zij kunnen met je meedenken bij planvorming over (de aanpassing van) hun straat, wijk, dorp of stad. De Leefplekmeter is een instrument dat je hierbij kan helpen.

1.2 Doelen

Bij het gebruik van de Leefplekmeter moet je duidelijk voor ogen hebben wat je wilt bereiken. Er zijn verschillende doeleinden die naast elkaar kunnen bestaan. Het verbeteren van een leefplek kan een doel zijn, maar je kunt de Leefplekmeter ook gebruiken om een leefplek te evalueren, of een nieuwe wijk of buurt in te richten. Hierbij is het essentieel dat de inzet van de Leefplekmeter onderdeel is van een

proces, en niet op zichzelf staat. Ook moet het doel bekend zijn bij degenen die de Leefplekmeter invullen, en wat ermee gedaan wordt zodat ze de juiste verwachtingen hebben.

2 WAT IS DE LEEFPLEKMETER?

De Leefplekmeter is een instrument waarmee je met inwoners (of anderen) in gesprek kan gaan over een leefplek. De Leefplekmeter is opgebouwd uit 14 thema's waarvan we weten dat ze invloed hebben op de gezondheid en het welzijn van mensen. De gebruikers scoren de thema's om sterke en zwakke punten in kaart te brengen.

De 14 thema's van de Leefplekmeter (zie afbeelding 1) zijn op te delen in vier categorieën:

- **Mobiliteit**

Bewegen (1), openbaar vervoer (2), verkeer en parkeren (3)

Lopen en fietsen zijn goed voor onze gezondheid, en het milieu.

Aantrekkelijke en veilige voet- en fietspaden, en duidelijke verkeersmaatregelen kunnen dit stimuleren. Maar ook andere mogelijkheden om je te verplaatsen zijn belangrijk. Openbaar vervoer, veilige wegen en goede parkeerplekken dragen bij aan de bereikbaarheid. Dit is belangrijk voor de leefbaarheid van een leefplek.

- **Inrichting en voorzieningen**

Straten en openbare ruimtes (4), natuur en groen (5), spelen en recreatie (6), voorzieningen (7), werk en werkgelegenheid (8), wonen (9)

Een groene omgeving met karakteristieke onderdelen maakt een leefplek een fijne plek om te leven en geeft mogelijkheden voor spel en recreatie.

Tegelijkertijd is het ook belangrijk dat er voldoende voorzieningen zijn, dat er werkgelegenheid is, en dat er genoeg huisvestingsmogelijkheden zijn.

Gezondheid is namelijk sterk afhankelijk van het hebben van werk, voldoende vrije tijd, en goede huisvesting.

- **Mensen, percepties en cultuur**

Sociale contacten (10), identiteit (11), veiligheid (12)

Sociale contacten zijn belangrijk om je goed te voelen. Onderdeel zijn van een gemeenschap, meedoen en je verbonden voelen spelen hierbij een rol. Om optimaal te kunnen genieten van een leefplek en andere mensen te ontmoeten is het belangrijk dat mensen zich veilig voelen. Al deze elementen dragen ook bij aan de leefbaarheid van een leefplek.

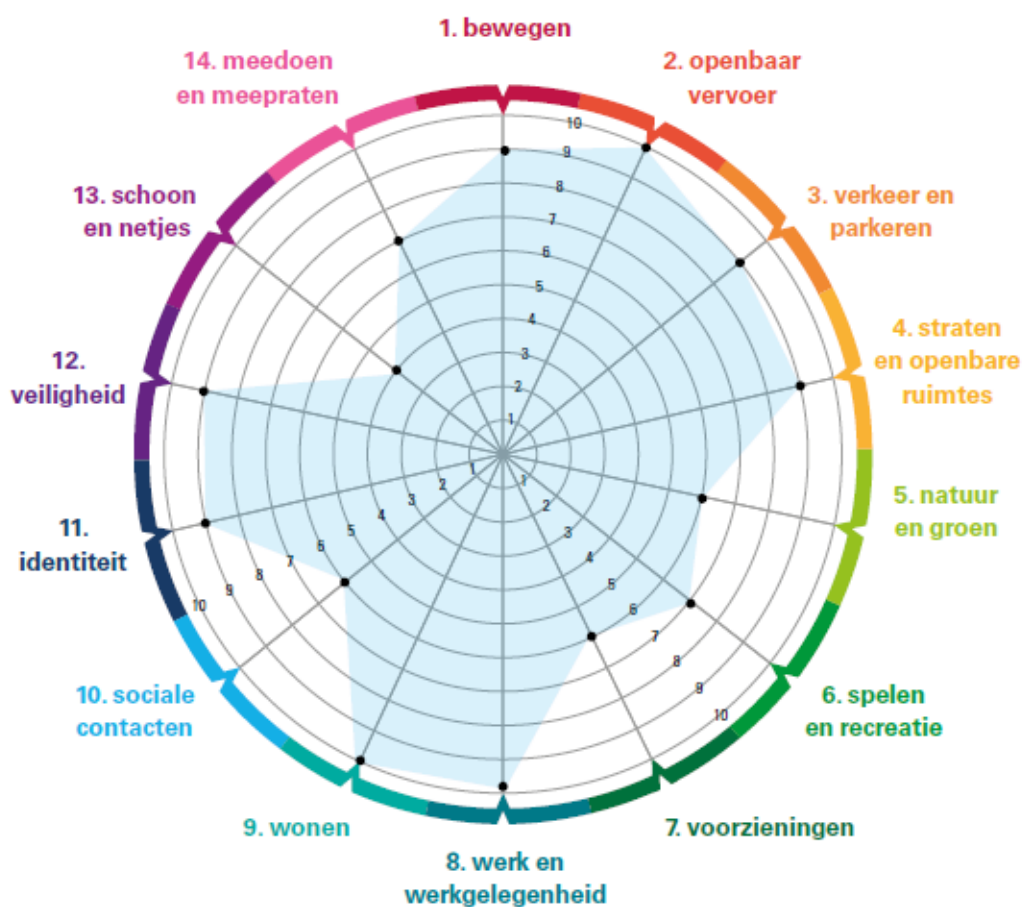
- **Eigenaarschap en onderhoud**

Schoon en netjes (13), meedoen en meepraten (14)

Een leefplek die goed onderhouden is, geeft mensen een positief gevoel. Ook is het belangrijk voor mensen om invloed te hebben op de eigen omgeving; dit creëert meer verbondenheid met de leefplek. Gehoord worden door de gemeente en andere partijen is daarbij essentieel.

De scores van alle 14 thema's komen samen in een cirkeldiagram; de Leefplekmeter (zie afbeelding 1). Iedere deelnemer scoort deze thema's zelf. Daardoor geven de resultaten goed weer wat inwoners van hun leefplek vinden.

Onderstaande afbeelding laat in één oogopslag zien wat de sterke en de zwakke punten van een leefplek zijn, en wat er nog verbeterd kan worden. Het is de bedoeling om ieder thema apart te scoren, en niet om een totaalscore of gemiddelde te berekenen. Het instrument geeft ook ruimte om de scores die op ieder thema gegeven zijn te onderbouwen, en daar opmerkingen bij te plaatsen. Dit is minstens zo belangrijk als de scores zelf. Op basis van de score én de onderbouwing bepaal je de acties.

Afbeelding 1. Thema's van de Leefplekmeter.

3 TOEPASSINGSMOGELIJKHEDEN

3.1 Voor wie en met wie?

De Leefplekmeter biedt inwoners de mogelijkheid om mee te praten over hun leefplek. Zo kunnen zij invloed uitoefenen op hun eigen omgeving. Hoewel inwoners een belangrijke doelgroep vormen voor de Leefplekmeter, zijn ze zeker niet de enige doelgroep. Het kan namelijk ook interessant zijn voor andere gebruikers van een omgeving, of raadsleden, beleidsambtenaren, en wijkteams. Zo kunnen zij met behulp van de Leefplekmeter naar een leefplek kijken.

Het initiatief om de Leefplekmeter uit te zetten kan van verschillende partijen komen. Een voor de hand liggende partij is de gemeente, maar ook GGD'en, woningcorporaties of wijkraden kunnen de Leefplekmeter gebruiken.

3.2 Soort plekken

Ook het soort plekken waarvoor je de Leefplekmeter kan gebruiken is divers. Het kan gaan om een heel dorp, een paar dorpen bij elkaar, een kleine of grote wijk in een stad, of een paar straten. Als je maar duidelijk afsprekt met degenen die de Leefplekmeter invullen welk gebied ze beoordelen en wat er met de resultaten gedaan wordt. Ook over de terugkoppeling moet heldere communicatie zijn.

3.3 Wanneer zet je de Leefplekmeter in?

Verschillende zaken kunnen een aanleiding vormen om de Leefplekmeter in te zetten. Er kan behoefte zijn aan input van inwoners in een Omgevingsvisie, in het kader van de Omgevingswet. Verder kan er sprake zijn van de herinrichting van een gebied, of een wijkraad die enkele zaken gestructureerd door wil nemen. Je kunt de Leefplekmeter door meerdere (groepen) personen in laten vullen, om vanuit meerdere invalshoeken naar een leefplek te kunnen kijken. Ook kan het instrument, na aanpassingen in de omgeving, opnieuw worden ingezet om een leefplek te herbeoordelen.

Let op: De Leefplekmeter moet steeds gebruikt worden als onderdeel van een proces, en niet als een opzichzelfstaand iets. Voorbeelden van processen waar de Leefplekmeter goed in past zijn, zoals gezegd, de Omgevingswet, of een domeinoverstijgende aanpak van gezondheidsachterstanden zoals GIDS. Die context moet ook duidelijk zijn voor de gebruikers van de Leefplekmeter.

De Omgevingswet, GIDS, en de Leefplekmeter

De Leefplekmeter is een instrument dat bij uitstek geschikt is om in te zetten bij trajecten waar oog (nodig) is voor omgeving, gezondheid en de input van inwoners. GIDS-gemeenten werken aan een domeinoverstijgende aanpak van gezondheidsachterstanden. Een dergelijke aanpak kan niet slagen zonder inwoners en partners van gemeenten van begin tot eind 'mee te nemen'. Een vergelijkbare insteek tekent zich af bij de Omgevingswet. Deze stimuleert een brede visie waarbij ook gezondheid een plek heeft. De traditie om inwoners te informeren en consulteren is diepgeworteld in het fysieke domein. Ook hier kan de Leefplekmeter bijdragen om meer en andere bewoners dan gebruikelijk te betrekken bij het vertalen van papier en plan naar een prettige en gezonde omgeving.

4 HOE GEBRUIK JE DE LEEFPLEKMETER?

Je kunt de Leefplekmeter op verschillende manieren gebruiken; met individuen of groepen, als vragenlijst, één-op-één, of in een groepsgesprek. Bij de keuze van een (combinatie van) van deze methoden is het belangrijk rekening te houden met je doel, en je doelgroep. Daarbij hebben verschillende groepen mensen verschillende wensen en behoeften.

Zo is het simpelweg uitzetten van de Leefplekmeter als vragenlijst meestal te beperkt. Daarop reageren vaak dezelfde (hoogopgeleide) mensen, en wordt een grote groep mensen niet gehoord. Het vraagt extra inspanning om bij een brede groep mensen informatie op te halen. Ongeacht je doelgroep is het altijd belangrijk om de resultaten terug te koppelen en aan te geven wat het vervolg is.

Er is een breed scala aan mogelijkheden om de Leefplekmeter in te zetten. Onder andere de doelgroep en de omvang van de leefplek spelen hierbij een rol.

Ter inspiratie geven we je hier wat voorbeelden van methoden;

- ***Groepsgesprekken***

Brede, representatieve uitkomsten van de Leefplekmeter kun je verkrijgen door groepsgesprekken te organiseren. Zeker voor mensen die moeite hebben met lezen en schrijven is het doornemen van het hele boekje veel werk. Door samen met een gespreksleider de Leefplekmeter in groepsverband in te vullen, maak je het niet alleen makkelijker om mee te doen, maar stimuleer je ook dialoog tussen mensen. Dit kan zeer waardevol zijn voor het specificeren en toelichten van de scores. Het is leuk en nuttig om

een groepsgesprek te combineren met een wandeling door de leefplek. We ontwikkelden een handleiding voor de gespreksleider van deze workshop.

- *Eén-op-één*

Je kunt de Leefplekmeter ook één-op-één afnemen. Net als bij een groepsgesprek bied je mensen zo ondersteuning bij het invullen, en stimuleer je onderling gesprek. Eén-op-één afnemen kan overal: op straat, op de markt, thuis, bij de supermarkt, of in een buurthuis.

- *Als vragenlijst*

Je kunt er ook voor kiezen om de Leefplekmeter online te laten invullen via een website. Ervaringen leren dat een combinatie met gesprekken hierbij wenselijk is, om een volledig beeld te krijgen. Ook hier moet ruimte zijn om opmerkingen te plaatsen – alleen de cijfers zeggen onvoldoende.

5 PRAKTIJKVOORBEELDEN

5.1 Schotland

De Leefplekmeter is de Nederlandse bewerking van de Schotse Place Standard. Dit instrument is ontwikkeld door NHS Health Scotland, The Scottish Government, en Architecture & Design Scotland.

De Scottish Place Standard werd in 2016 voor het eerst gebruikt. Sindsdien is de Place Standard al op veel manieren ingezet, ook in Nederland. Hieronder hebben we twee voorbeelden uitgewerkt.

5.1.1 Hillhead and Harestanes

In de Schotse plaats Kirkintilloch (bij Glasgow) wilde de lokale overheid graag input van inwoners voor ruimtelijke plannen. Het ging om de wijken Hillhead & Harestanes, twee wijken die bekend staan als 'kwetsbaar'. De lokale overheid was zich ervan bewust dat traditionele inspraakavonden in deze wijken niet zouden werken, omdat het bereik daarvan vaak minimaal is. Daarom besloten ze de Place Standard in te zetten, en met succes. Met vragenlijsten, groepsgesprekken, en één-op-één sessies werden 500 mensen bereikt, wat neerkomt op 7% van de lokale bevolking. Slechts 70 mensen werden bereikt via de online vragenlijst; de rest van de gemeenschap raakte betrokken via de focusgroepen en één-op-één sessies.

Bij het uitzetten van de Place Standard werd veel aandacht besteed aan het bereiken van 'kwetsbare' groepen. Er werden 40 sleutelpersonen in de wijken getraind om aan de slag te gaan met de Place Standard. Zij zochten inwoners op bij

verenigingen, buurthuizen, rond scholen en op straat. Dat wierp zijn vruchten af. Veel mensen gaven aan voor het eerst in hun leven mee te doen aan een inspraakmogelijkheid. Ze vonden het leuk, en het opende deuren voor de lokale overheid om deze mensen vaker te betrekken. Het vroeg extra inspanning om de kwetsbare groepen te bereiken, maar het gaf zeer waardevolle informatie die de lokale overheid heeft meegenomen in ruimtelijke plannen.

5.2 Gemeente Terneuzen

In de zomer van 2017 was de gemeente Terneuzen de eerste Nederlandse gemeente die de Leefplekmeter inzette, in de kern Sas van Gent. De allereerste groep die hem invulde na een wandeling was de gemeenteraad, waarna de rest van 'Sas' volgde. Er werden groepsgesprekken met ouderen, basisschoolleerlingen en enkele verenigingen gevoerd. Ook organiseerde de gemeente één-op-één-gesprekken op de markt, en bij een beachvolleybaltoernooi. Daarnaast werd een digitale vragenlijst via www.injesasinsas.nl uitgezet. Via deze kanalen kwamen reacties van meer dan de helft van alle huishoudens binnen. Deze reacties zijn geanalyseerd, en gebruikt als input in de Omgevingsvisie. De resultaten zijn vervolgens teruggekoppeld aan de inwoners via dezelfde website en een bijeenkomst. Ook daarna dachten inwoners in verschillende werkgroepen mee aan de inhoud van de Omgevingsvisie. Door de Omgevingsvisie op deze manier onder de aandacht te brengen heeft de gemeente gesprekken kunnen voeren met andere inwoners dan voorheen.

6 ZELF AAN DE SLAG MET DE LEEFPLEKMETER

De Leefplekmeter is hier te vinden. De adviseurs van Gezond in... denken graag mee. Voor aanvullende vragen en opmerkingen kun je via info@gezondin.nu contact opnemen met het team.

6.1 Leefplekmeter: de Checklist

Vergeet niet na te denken over de volgende vragen als u aan de slag gaat met de Leefplekmeter:

- Wie is verantwoordelijk voor het project?
- Wie vormen de doelgroep?
- Hoe wordt de doelgroep bereikt?*
- Is de betreffende leefplek afgebakend?
- Op welke manieren wordt de Leefplekmeter ingezet?
(Groepsgesprekken, één-op-één, vragenlijsten.)
- Hoe worden de data verwerkt?
- Hoe worden de resultaten teruggekoppeld?

*Lees meer over het bereiken van inwoners

Over Gezond in...

Om gezondheidsachterstanden terug te dringen is een lokale samenhangende aanpak nodig, met een actieve rol van de burger zelf. Gezond in... adviseert gemeenten hoe zij hun lokale aanpak kunnen versterken en brengt professionals uit alle disciplines bij elkaar.

Gezond in... wordt uitgevoerd door Pharos en Platform31 in het kader van het Nationaal Programma Preventie met financiering van het ministerie van VWS.

